

SEKCIA DEJÍN ŠTÁTU A PRÁVA A TEÓRIE ŠTÁTU A PRÁVA

„Právo a hodnoty – hodnoty v práve“

ZBORNÍK

ZO

IV. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta

SEKCIA DEJÍN ŠTÁTU A PRÁVA
A TEÓRIE ŠTÁTU A PRÁVA

„Právo a hodnoty – hodnoty v práve“

ZBORNÍK

zo

IV. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

BANSKOBYSSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

na tému

„Strategické determinanty kreovania právnych noriem“

22. – 23. november 2018, zámok Vígľaš

2019

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:

Doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.

Predseda edičnej komisie:

JUDr. Monika Némethová, PhD.

Recenzenti:

Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc.

Prof. JUDr. Ján Cirák, CSc.

Doc. JUDr. Soňa Kubincová, PhD.

Doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

Zostavovateľ:

Doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.

JUDr. Ing. Andrea Bilas Ševčíková, PhD.

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

Vydavateľ:

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta UMB

© Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

ISBN 978-80-557-1557-5

EAN 9788055715575

OBSAH

AXIOLOGICKÉ PROBLÉMY PRÁVA AXIOLOGICAL PROBLEMS OF LAW

Vieroslav Júda 5

PRÁVNA AXIOLÓGIA Z POHLADU TALIANSKÉHO PRÁVNEHO REALIZMU LEGAL AXIOLOGY IN THE VIEW OF ITALIAN LEGAL REALISM

Tomáš Gábriš..... 22

POŠKODENÝ V PRÁVE VEEKEJ MORAVY INJURED IN THE LAW OF GREAT MORAVIA

Róbert Jäger 35

THE IDEA OF JUST WAR: THE RISE AND FALL OF THE LEGAL CONCEPT

Piotr Szymaniec 41

KREOVANIE A DETERMINANTY MODERNÝCH KÓDEXOV KÁNONICKÉHO PRÁVA V KATOLÍCKEJ CIRKVI KREATION AND DETERMINANTS OF KEYS LAWS RULES IN CATHOLIC CHURCH

Renáta Jakubčová 56

PRÁVO A FEMINIZMUS – PRÁVNO-FILOZOFICKÝ KONTEXT THE LAW IN SCOPE OF FEMINISM – THE FEMINIST JURISPRUDENCE

Dominik Šoltys..... 68

VZŤAH PRÁVA A ĽUDSKEJ DÔSTOJNOSTI V PONÍMANÍ H. ARENDTOVEJ LAW AND HUMAN DIGNITY IN THE THOUGHT OF H. ARENDT

Miroslava Klečková 86

PRÁVNA ÚPRAVA MIESTNYCH DANÍ A MIESTNYCH POPLATKOV V HISTORICKOM KONTEXTE SLOVENSKA LEGAL REGULATION OF LOCAL TAXES AND LOCAL CHARGES IN THE HISTORICAL CONTEXT OF SLOVAKIA

Martin Skaloš 99

ŠTÁTOPRÁVNE ASPEKTY ZAČLEŇOVANIA SLOVENSKA DO ČESKO- SLOVENSKEHO ŠTÁTU THE STATE AND LEGAL ASPECTS OF THE INCLUSION OF SLOVAKIA TO THE CZECH-SLOVAK STATE

Marián Gešper..... 114

KREOVANIE A DETERMINANTY MODERNÝCH KÓDEXOV KÁNONICKÉHO PRÁVA V KATOLÍCKEJ CIRKVI KREATION AND DETERMINANTS OF KEYS LAWS RULES IN CATHOLIC CHURCH

Renáta Jakubčová¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá okolnosťami a podmienkami vzniku a kreovania základného zákonníka katolíckej cirkvi 20. storočia. Objasňuje historický kontext a širšie vplyvy na tvorbu Kódexu kánonického práva z roku 1917 a aktuálneho Kódexu katolíckej cirkvi z roku 1983. Približuje zákonodarstvo a základné princípy cirkevného práva.

Kľúčové slová

Kódex kánonického práva 1917, Kódex kánonického práva 1983, ekumenické koncily, zákonodarstvo katolíckej Cirkvi, pápež, kánon

Abstract

The contribution deals with the influences and conditions of the formation and creation of the basic code of the Catholic Church of the 20th century. It clarifies the historical context and wider implications for the creation of the Code of Canon Law of 1918 and the current Code of the Code of Canon Law of 1983. It approximates the legislation and the basic principles of the law of the Church.

Keywords

Code of Canon Law of 1917, Code of Canon Law of 1983, Ecumenical council's, the legislation of the Catholic Church, pop, canon.

Úvod

Spoločensko-politická situácia vo svete bola v 19. – 20. storočí veľmi ťaživá, popri rozvíjajúcom sa komunizme a pokusoch o jeho rozšírenie v Európe sa v tomto období začala presadzovať nezdravý nacionalizmus v rôznych formách, diktatúra fašizmu a s tým spojené potláčanie občianskych práv a slobôd². Rozvoj novovekej filozofie priniesol množstvo prvkov antimetafyzického charakteru filozofického myslenia, ktorý sa premietol do liberalizmu,

¹ Mgr. Renáta Jakubčová, PhD., Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, odborný asistent Katedra dejín štátu a práva.

² Pápež Pius XII. v roku 1942 vyhlásil prvý základný Katalóg práv ľudskej osoby v katolíckom ponímaní. Obhajoval práva všetkých ľudí. Človek má predovšetkým právo na fyzický život a na zmysluplný morálny život. Človek má právo na rodinný život, na náboženský kult, právo na prácu, slobodný výber povolania, právo na užívanie hmotných dohier a pod. .

agnosticizmu, modernizmu a rôznych foriem ateizmu. Pápež Pius IX. (1846 – 1878) hovoril svetu v encyklike „*Quanta cura*“ o rôznych formách boja s Cirkvou a v jej dodatku vydal zoznam mylných učení pod názvom „*Syllabus errorum in Europa vigentium*“. Odsúdil v ňom „všetky vtedajšie modernizmy“³, panteizmus, naturalizmus, indiferentizmus a komunizmus.⁴ S týmito výzvami sa snažil katolícky svet vysporiadať aj formou mnohých ďalších pápežských okružných listov⁵ a zvolaním ekumenického koncilu. Pápež Pius IX. zvolal I. Vatikánsky koncil - 20. všeobecný cirkevný snem (8.12.1869 – 20.9.1870) po svojej skúsenosti s revolučnými rokmi 1848 – 1849. Koncil vyhlásil, že ak pápež hovorí „*ex cathedra*“ - teda ako najvyšší učiteľ Cirkvi, je jeho učenie čo sa týka vecí vierouky a mravouky záväzné a jeho výroky sú neomylné. Toto učenie o neomylnosti bolo iba zopakovaním tradičného učenia katolíckej Cirkvi, ale i tak rozpútalo vlnu antiklerikalizmu.

Paradoxne, práve v tomto zložitom období boli uzavreté Lateránske zmluvy a Taliansko – Vatikánsky konkordát. Prvá fašistická krajina sa nesprávala spočiatku voči katolíckej cirkvi nepriateľsky, práve naopak katolicizmus bol vyhlásený za štátne náboženstvo Talianska. Na druhej strane museli noví biskupi skladať prísahu hlave štátu a svetskému i rehoľnému duchovenstvu bola zakázaná účasť na politickom živote. Zakrátko talianska vláda začala porušovať články konkordátu napr. rozpustila mládežnícke cirkevné spolky pre údajnú politickú činnosť a následne pápež Pius XI. v okružnom liste „*Non abbiamo bisogno*“⁶ odsúdil štátny direktivizmus a porušovanie náboženských slobôd.

Koncily v minulosti formulovali najmä dogmy⁷ učenia katolíckej cirkvi. I. Vatikánsky koncil bol „koncilom neomylnosti pápeža“⁸, hoci táto problematika nebola aktuálne

³ VLADÁR, V.: Dejiny cirkevného práva. Praha: Leges, 2017. s. 472

⁴ Predstavoval zoznam 80 hlavných omylov vtedajšej doby, avšak vo viacerých vyjadreniach sa nevyhol nejasnostiam a nešťastným vyjadreniam (odmietanie, pokroku, slobody, demokracie...)a vzbudil značný odpor nielen zo strany modernistov ale i štátov. Cirkev bola obviňovaná z vedomého spiatočníctva a nepriateľstva k pokroku a slobodným umeniam. VLADÁR, V.: Dejiny cirkevného práva. Praha: Leges, 2017. s. 472

⁵ T.j. encyklik. Otvorený list pápeža, ktorý sa vyjadruje k určitému problému a zaujme k nemu postoj, ktorý má výpovednú hodnotu vyplývajúcu z učiteľského úrad Cirkvi a z najvyššej zákonodarnej moci pápeža. Vyjadruje cirkevné zásady, hoci si tieto posolstvá nerobia nárok na neomylnosť, predstavujú orientáciu v danej problematike. Encykliky sa stali „materiálnym prameňom práva“, ako konštatuje cirkevný historik VLADÁR, V.: Dejiny cirkevného práva Košice: UPJŠ PrF 2011, s. 507

⁶ , v preklade „Nie potrebné oboznámiť Vás...“ s podtitulom? Za Katolícku akciu Talianska, z roku 1931 pápež v nej nepoužíval termín „fašizmus“ ale „štátny direktivizmus“. Po roku 1938, po schválení teórie o nadradenosti rasy (apothéóza nordicko-germánskej rasy, inšpirovaný dielom Mythos des XX. Jahrhunderts stranického ideológa Alfreda Ernesta Rosenberga a dezinterpretovanou filozofiou Fridricha Nietzscheho o „nadčloveku“) a vyhladzovaní Židov došlo k úplnému prerušeniu vzťahov pápeža a talianskej vlády. Apoštolský stolec fašistické teórie verejne zavrhol a dištancoval sa od Taliansko-Nemeckej politiky. Porov aj : VLADÁR, V.: Dejiny cirkevného práva. Praha: Leges, 2017.s 514

⁷ Dogma je podľa učenia Cirkvi, záväzné „definovanie pravdy“, ktorá bola v Cirkvi od začiatku uznávaná. Na ekumenických konciloch bývajú znovu formulované, resp. upresnené formulácie viery, tak aby boli potvrdené resp. podčiarknuté, najmä ak sa v histórii vyskytli herézy (alebo boli predmetom sporu) výkladu určitej časti

predmetom sporu⁹, aspoň nie vo vnútri katolíckej cirkvi. Iniciatíva k vyhláseniu, resp. zopakovaníu dogmy o pápežskej neomylnosti vo veci učenia a mravov vychádzala zdola, volali po nej najmä bežní veriaci ľudia a nižší klérus.¹⁰ Koncil bol predčasne ukončený z dôvodu začatia francúzsko-nemeckej vojny a pokračovanie odložené na neurčitý čas.

Pri genéze dogmy o pápežskej neomylnosti v 19. storočí mal veľký podiel pocit nestability a ohrozenia základných pilierov, hodnôt a cieľov človeka. Vyvolal ho aj proces sekularizácie európskej, najmä západoeurópskej a stredoeurópskej spoločnosti, ktorý v mnohých katolíkoch vyvolal obavu, že oddelenie náboženskej a svetskej sféry života, ku ktorému sekularizácia bude smerovať, povedie k oslabeniu, ak nie priamo k zániku ich viery a náboženstva.¹¹ Veriaci potrebovali mať záruku otrasených istôt a tú videli v autorite pápežských výrokov. Koncil najskôr prejednával otázky o katolíckej viere, lebo indiferentizmus, agnosticizmus, materializmus a iné mylné učenia popierali možnosť skutočného poznania Boha. Definovali sa hranice a možnosti poznania Boha rozumom a vierou. Filozofiou a hľadaním riešenia medzi vierou, náboženstvom a realitou moderného sveta sa zaoberali všetci novovekí pápeži. Pápež Lev XIII. (1878 – 1903) vo svojej prvej encyklike z roku 1879 „*Aeterni Patris*“¹² odporúča filozofiu Tomáša Aquinského, hovorí „o priateľstve medzi rozumom a vierou“, o hľadaní pravdy práve týmito dvomi spôsobmi, ktoré sa zdajú byť na prvý pohľad nezlúčiteľné; alebo o nihilizme a relativizme, ktorý by nastal v prípade opozície rozumových dôvodov a dôvodov vyplývajúcich z viery v Boha. Pápež Ján Pavol II., intelektuál a profesionálny filozof, ktorý sa snažil pokresťaniť existencializmus, vychádzajúc z fenomenologickej tradície filozofie (1978 – 2005) vydal okružný list s názvom „*Fides et ratio*“¹³ s touto, stále aktuálnou problematikou v roku 1998. Ján Pavol II. v nej hovorí, že cirkev stojí v službe pravdy¹⁴, túžba po pravde je na začiatku

kresťanskej vierouky. Pápež nie je neomylný všeobecne, ale ak ako hlava Cirkvi písomne alebo ústne vyjadruje vieru Cirkvi.

⁸ Porov. HALAS.F.X.: Fenomén Vatikán. Brno: Centrum pre studium demokracie a kultury, 2004. s. 62

⁹ Akútnym problémom to bolo pred viac ako tromi storočiami, kedy bol zvolaný Tridentský koncil, ktorý potvrdil prvenstvo pápeža (chápajúc toto funkčne v hierarchickom usporiadaní Cirkvi) a dogmu o pápežovom primáte, ako reakciu na reformáciu a nové prúdy a štiepania v rámci Cirkvi. (Tento ekumenický koncil reagoval oneskorene. Vznikli veľké reformované cirkvi – Luteránska, Kalvínska, Husitská atď., po celej Európe sa rozpútali nepokoje a náboženské vojny – 30. ročná vojna atď.)

¹⁰ Porov. HALAS.F.X.: Fenomén Vatikán. Brno: Centrum pre studium demokracie a kultury, 2004. s.63

¹¹ Porov. HALAS.F.X.: Fenomén Vatikán. Brno: Centrum pre studium demokracie a kultury, 2004. s.383

¹² Večný Otec. Preklad názvu encykliky zo dňa 4. 8. 1879

¹³ Viera a rozum. Preklad názvu encykliky zo dňa 14. 9. 1998

¹⁴ Encyklika Fides et Ratio. Dostupné na internete: www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/fides-et-ratio ods. 2, čl. 7. [15.10.2018]_Čl. 19. „Učenie dvoch vatikánskych koncilov otvára opravdivý horizont novostí aj pre filozofickú vedu. Zjavenie vnáša do dejín pevný bod, ktorý si človek nemôže odmyslieť, ak chce dospieť k pochopeniu tajomstva svojej existencie. Na druhej strane však toto poznanie stále poukazuje na tajomstvo Boha, ktoré rozum nemôže vyčerpať, ale len dostať a s vierou prijať. Vo

všetkých vecí a patrí k samotnej prirodzenosti človeka. Tak ako podstatu človeka tvorí hmotné telo a duchovné bytie v ňom, tak aj pravdu treba hľadať fyzickým aj duchovným zrakom, lebo existuje hlboký súvis medzi poznaním vierou a poznaním rozumom. Človek vlastní obidve tieto veličiny k tomu aby našiel v múdrosti celistvú pravdu, ktorá ho uspokojí.¹⁵

Kódex kánonického práva 1917 (CIC 1917)¹⁶

V tomto období medzi dvomi koncilmi došlo k postupnému formovaniu a kodifikácii prvej univerzálnej zbierky zákonov a k vzniku Kódexu kánonického práva z roku 1917. Jeho vznik je začiatkom obdobia tzv. *Ius Codificatum*¹⁷, obdobie kodifikovaného práva. Reforma cirkevného práva sa stala už naliehavou potrebou. Vo vtedajšom cirkevnom práve neexistoval relevantný úradný zákonník. *Corpus iuris canonici* bol ešte stredovekým svodom práva. Obsahoval aj zastarané a nepotrebné predpisy, čiastočne dopĺňané. Cirkevný zákonodarca nebol dostatočne flexibilný pri tvorbe nového práva a tak vznikali najmä v misijných krajinách aj protirečivé ustanovenia. V súvislosti s prípravnými prácami k I. Vatikánskemu koncilu apelovali najmä francúzski, nemeckí a belgickí biskupi vo veci korigovania kánonického práva, k odstráneniu nepoužívaných noriem a k prispôsobeniu aktuálnym potrebám spoločnosti.

Mala byť vytvorená nová kodifikácia kánonického práva, pričom táto požiadavka bola na Koncile označená ako úplná nevyhnutnosť. Biskupi žiadali aby kánonické právo bolo

vnútri týchto dvoch momentov má rozum svoje osobitné miesto, ktoré mu dovoľuje skúmať a chápať, neobmedzovaný ničím iným, iba svojou vlastnou ohraničenosťou voči nekonečnému tajomstvu Božiemu. Zjavenie teda vnáša do našich dejín všeobecnú a poslednú pravdu, ktorá vyzýva rozum človeka, aby sa nikdy nezastavil. Ba čo viac, pobáda ho, aby neprestajne rozširoval priestory vlastného poznania, až kým nezbadá, že už splnil všetko, čo bolo v jeho moci, a nič nezanedbal.“

¹⁵ Čl. 84. „Dôležitosť metafyzického prístupu sa stáva ešte zrejmejšou, keď vezmeme do úvahy dnešný rozvoj hermeneutických vied a rozličných jazykových analýz. ... Viera totiž celkom jasne predpokladá, že ľudský jazyk je schopný všeobecným spôsobom vyjadriť božskú i nadprirodzenú skutočnosť. Aj keď sa použijú analogické slová, nie sú o nič menej významné. Keby to tak nebolo, Božie slovo, ktoré je vždy božským slovom v ľudskej reči, by nebolo schopné povedať o Bohu celkom nič. Výklad tohto slova nás nemôže odkazovať z jednej interpretácie na druhú bez toho, že by nás priviedol dakedy k jednoducho pravdivému výroku. Inak by to nebolo Božie zjavenie, ale len vyjadrenie ľudských pojmov o Ňom a o tom, čo si On pravdepodobne myslí o nás. čl. 85. Dobré si uvedomujem, že tieto požiadavky, ktoré kladie Božie slovo filozofii, môžu sa zdať ťažké mnohým, ktorí prežívajú dnešnú situáciu vo filozofickom bádaní. Práve preto, že si osvojujem to, čo pápeži niekoľkých generácií neprestajne vyučujú a čo sám Druhý vatikánsky koncil potvrdil, chcem dôrazne vysloviť, že človek je schopný dospieť k jednotnému a organickému vedeckému pohľadu. ...“

¹⁶ Codex iuris canonici z roku 1917

¹⁷ Poklasické obdobie - *Ius novissimus* – obdobie najnovšieho práva predchádza obdobie *Ius Codificatum* – obdobie kodifikovaného práva. Od Tridentu (1545) po prvú úplnú kodifikáciu v druhej dekáde 20. st., : Zahŕňa buly, zbierky koncilových dokumentov, pápežských aktov (zbierok), a dokumenty kongregácií.

nanovo usporiadané, kodifikované (navrhnuté usporiadanie) podľa vzoru moderných štátov¹⁸; zákony mali byť vyjadrené v stručných a jasných vetách. Biskupi apelovali: „Ak majú cirkevné zákony vrcholne pôsobiť na mravy, život a zriadenie kresťanských národov, nie je vskutku nič primeranejšie a nič vhodnejšie ako rozumným spôsobom spracované, zozbierané v jeden kódex, podľa ktorého by posvätné právo bolo praktizované súdmi, podávané v školách a svedomito zavedené do používania. ...“¹⁹ Z dôvodu predčasného ukončenia koncilu nedošlo k nijakému definitívnemu uzáveru, pretože zatiaľ čo bol kódex opakovane prepracovaný, vypukla prvá svetová vojna a zomrel pápež Pius X. (1903-1914), z ktorého podnetu začalo toto dielo i Koncil. Práce na novom kódexe trvali dvanásť rokov, pričom predpríprava na toto dielo sa rodila od konca 19. storočia.

Kódex bol vypracovaný podľa pokynov pápeža Pia X. (1903-1914) v motu proprio *"Arduum sane munus"* z r. 1904. Po publikácii *„Arduum sane munus“*, na jar roku 1904 bola vytvorená 17-členná kodifikačná komisia pre vypracovanie kódexu. Za sekretára tejto kodifikačnej komisie bol menovaný Pietro Gasparri²⁰. Pius X. si jasne uvedomoval, aké veľké dielo má predstavovať vypracovanie kódexu. Aj to bol dôvod, prečo už v samotnom *„Arduum sane munus“* vyjadril pozvanie na spoluprácu pre všetkých biskupov a univerzitných odborníkov.²¹ Vypracovanie sa malo riadiť zásadami: „Kódex mal zahŕňať iba tie normy, ktoré sa reálne a skutočne týkali prejednávaneho objektu úpravy. Bolo však povolené v texte použiť aj princípy prirodzeného práva a vieroučnej náuky. Základmi disciplinárnych noriem mali byť tradičný Corpus Iuris, Tridentský koncil a akty Rímskych veľkňazov. Normy, ktoré boli zastarané či viac nepoužiteľné, sa mali vynechať. Kánony mali obsahovať exkluzívne iba dispozitívnu časť výroku. Bolo však povolené používať delenia jednotlivých kánonov. Výrazy preberané z existujúcich dokumentov mali byť prepisované a používané presne tak, ako existujú v origináli. Mala sa vynaložiť maximálna snaha na to, aby boli výroky jasné,

¹⁸ Francúzsky Code Civile z r. 1914, rakúsky Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch z r. 1911, nemecký Bürgerliches Gesetzbuch z r. 1896.

¹⁹ Z návrhu biskupov ako odpovede na list pápeža Pia IX. z r. 1865 vo veci prípravy na Koncil. Porov.: HRDINA, A.: Prameny ke studiu kanonického práva. Plzeň: Aleš Čenek, 2007. s. 87

²⁰ JURICA, J.: 100 rokov od publikácie prvého kódexu kanonického práva (1917 – 2017) In: Notitiae historiae ecclesiasticae 1/2017. Dostupné na internete [www. http://nhe.ktfke.sk/data/uploads/archiv/notitiae-1_2017.pdf](http://nhe.ktfke.sk/data/uploads/archiv/notitiae-1_2017.pdf) s.118-129 cit. [20.11.2018] Arcibiskup Pietro Gasparri mal cenné diplomatické skúsenosti ako pápežský delegát v Južnej Amerike. Od r. 1901 bol sekretárom Kongregácie pre mimoriadne cirkevné záležitosti, ktorá tvorila vnútornú časť Štátneho sekretariátu. Bol známy ako vynikajúci právnik a autor kanonických diel. Jeho úlohu a prínos k úspešnej kodifikácii prvého Kódexu niektorí historici prirovnávajú ku Graciánovi či Rajmundovi de Peñafort. S. 123

²¹ Porov.: JURICA, J.: 100 rokov od publikácie prvého kódexu kanonického práva (1917 – 2017) In: Notitiae historiae ecclesiasticae 1/2017. Dostupné na internete [www. http://nhe.ktfke.sk/data/uploads/archiv/notitiae-1_2017.pdf](http://nhe.ktfke.sk/data/uploads/archiv/notitiae-1_2017.pdf) s. 118-129 cit. [20.11.2018]

zrozumiteľné a krátke. V prípade voľby medzi dvoma a viacerými prameňmi, ktoré pojednávali o tom istom argumente, si zákonodarcovia mohli vybrať najpresnejšiu a najvhodnejšiu formuláciu. Ak platný zákon mal byť zrušený alebo zmenený uvedením novej normy, tá mala byť uvedená s poznámkou o zrušení či modifikácii spolu s uvedením krátkeho zdôvodnenia. Používaným jazykom mala byť latinčina ako výraz majestátu cirkevného práva vyjadreného už v jednom z jeho prameňov – v Rímskom práve.“²²

Nový zákonník vyhlásil pápež Benedikt XV. (1914-1922) dňa 27.5.1917 a účinnosť nadobudol dňa 19.5.1918 promulgačnou konštitúciou "*Providentissima mater ecclesia*" s platnosťou pre celú katolícku cirkev. Kódex vo väčšine právnych úprav neprinášal nové ustanovenia, ale kodifikoval už existujúce právne predpisy. "Kódex neobsahoval v sebe potrebné právne mechanizmy, ktoré by pružne reagovali a boli by základom pre ďalší legislatívny vývoj. Kresťanstvo 20. storočia muselo byť nevyhnutne poznamenané všetkými spoločenskými procesmi, na ktoré bolo nevyhnutné reagovať oveľa pružnejšími ustanoveniami kánonického práva."²³ Badať na ňom ešte vplyv inštitútov rímskeho súkromného práva. Pápež Benedikt XV. vydal na pomoc a rozvoj kánonického práva motu proprio „*Cum ius canonici codicem*“ ktorým zriadil komisiu pre výklad kódexových kánonov. Táto jediná mala právo úradne vykladať texty kánonov vždy po vypočutí tej posvätnéj kongregácie, ktorej sa dotknutá záležitosť týka. Kongregácie už nesmeli vydávať nové všeobecné dekréty, „iba ak by to naliehavosť pre dobro Cirkvi vyžadovala“ o čom mal byť Apoštolský stolec vopred informovaný. Po schválení Apoštolským stolcom, nadobudne dekrét platnosť a dosadí nový kódexový predpis. Takto postupom času vznikajú ďalšie doplňujúce dekréty jednotlivých Rímskych kongregácií.

CIC 1917 bol prvým výlučným systematickým súborom právnych predpisov v dejinách kánonického práva. „Tento kódex, formálne dokonalý, však prevažne iba nanovo usporiadal staré právo s dôrazom na rímsky centralizmus. Bol dokončený v dobe, keď ešte nebolo možné predpokladať rozsiahle spoločenské zmeny vyvolané prvou svetovou vojnou a nasledujúcim vývojom.“²⁴ Ustanovenia tohto kódexu nič nemenili na medzinárodných zmluvách s Apoštolským stolcom.²⁵ Normy tejto Zbierky sumarizujú platné používané

²² JURICA, J.: 100 rokov od publikácie prvého kódexu kánonického práva (1917 – 2017) In: *Notitiae historiae ecclesiasticae* 1/2017. Dostupné na internete [www. http://nhe.ktfke.sk/data/uploads/archiv/notitiae-1_2017.pdf](http://nhe.ktfke.sk/data/uploads/archiv/notitiae-1_2017.pdf) s.118-129 cit. [20.11.2018]

²³ VRANA, V.: *Dejiny cirkevného práva* Košice: UPJŠ PrF 2011, s. 126

²⁴ HRDINA, A.: *Prameny ke studiu kanonického práva*. Plzeň: Aleš Čenek, 2007. s. 113

²⁵ VRANA, V.: *Dejiny cirkevného práva* Košice: UPJŠ PrF 2011, s. 127

kánonické právo z obdobia asi 330 rokov pred kodifikáciou CIC 1917. Vychádza z obdobia čiastočnej kodifikácie z druhej polovice 19. storočia.

Kódex pozostáva z 2414 kánonov v piatich knihách. (I. kniha: *Normae generales*, II. kniha: *De personis*, III. kniha: *De rebus*, IV. kniha: *De processibus*, V. kniha: *De delictis et poenis*). K nim sú pripojené pápežské konštitúcie, ktoré upravovali voľbu pápeža, manželské právo, liturgické predpisy, konkordáty Rímskej kúrie s vládami jednotlivých krajín, práva a privilégia nadobudnuté predvídaním tohto kódexu, opačné obyčaje, ak neboli v kódexe vyslovene označené za „zavrhnutiahodné“. Kódex posilnil právomoci diecéznych biskupov a upevnil pápežský centralizmus. Islo o autentickú úradnú univerzálnu a výlučnú zbierku platiacu pre katolícku cirkev západného obradu. Východné cirkvi zaväzoval, len ak by šlo o záležitosti, ktoré sa vzťahovali aj na východné cirkvi.²⁶

Okrem Apoštolskej konštitúcie „*Providentissima Mater Ecclesia*“, je súčasťou oficiálneho vydania Kódexu aj motu proprio „*Cum iuris canonici Codicem*“. Týmto pápežským dokumentom z 15. septembra 1917 Benedikt XV. zriadil komisiu kardinálov, ktorej úlohou a právom bolo vydávať autentický výklad jednotlivých kánonov.

Po tom čo bola v platnosti (66 rokov) tento kódex, dozrel čas a v Cirkvi bolo zvolané akési pokračovanie prerušeného nedávneho ekumenického koncilu (I. Vatikánskeho) a počas neho prirodzene opäť vyplynula požiadavka k rekodifikácii, resp. reforme kódexu.

II. Vatikánsky koncil žiadne nové dogmy nevyhlásil. Vo vieroučnej konštitúcii „*Lumen gentium*“²⁷, ktorá pojednáva o Cirkvi všeobecne, najmä o právach a povinnostiach členov Cirkvi, o hierarchickom zriadení Cirkvi, o kompetenciách jednotlivých stupňov kňazského svätenia. Náuka o pápežovej neomylnosti bola uvedená do širších súvislostí; dokument pojednáva o biskupskom úrade a kolegiálite biskupov a o ich kompetenciách. Dokument vyjadruje pomer medzi pápežom a ostatnými biskupmi a ich právomoci vyvodzuje z ohľadom na prerogatívu pápežovho primátu medzi biskupmi. To možno vidieť v kódexovom prevedení v kánonoch, 333, 334, 749, k.753, a najmä kánon 336²⁸, k. 337 §1,2.

²⁶ Treba rozumieť katolíckej cirkvi východného obradu

²⁷ Svetlo národov. Apoštolská konštitúcia O Cirkvi, vydaná

²⁸ KÓDEX KÁNONICKÉHO PRÁVA. Lat. – slov. vydanie. Pre KBS vydal. Spolok sv. Vojtecha, Bratislava 1996. s. 123. Kán. 336 - Kolégium biskupov, ktorého hlavou je Najvyšší veľkňaz a jeho členmi sú biskupi na základe sviatostnej konsekrácie a hierarchického spoločenstva s hlavou a členmi kolégia a v ktorom apoštolský zbor nepretržite pretrváva, je spolu so svojou hlavou a nikdy bez tejto hlavy aj subjektom najvyššej a plnej moci nad celou Cirkvou. Kán. 337 - § 1. Kolégium biskupov slávnostným spôsobom vykonáva moc nad celou Cirkvou na ekumenickom koncile. § 2. Tú istú moc vykonáva prostredníctvom zjednotenej činnosti biskupov, rozídených vo svete, ktorú ako takú Rímsky veľkňaz vyhlásil alebo slobodne prijal, takže sa stáva pravým kolégiovým úkonom.

Tento vyššie spomínaný záväzný koncilový dokument sa nám javí byť akýmsi prvotným vodítkom pri konštituovaní neskoršieho Kódexu kánonického práva z roku 1983, pretože jeho vnútorné členenie popisuje a konkrétne vymedzuje "jednotlivé pozície" subjektov práva a stupne hierarchie v Cirkvi a vymedzuje ich zákonné kompetencie, resp. špecifikuje práva a povinnosti.

Kódex kánonického práva 1983 (CIC 1983²⁹)

Pápež Ján XXIII. (1958 – 1963) oznámil úmysel zvolať ekumenický koncil a uskutočniť revíziu CIC 1917. Počas druhého vatikánskeho koncilu (11.10.1962 – 1965) sa začalo diskutovať o tom, akým spôsobom a v akom rozsahu má byť CIC 1917 revidovaný, keďže v čase konania koncilu bol už v mnohých pasážach zastaralý. Pápežská komisia pre revíziu CIC 1917 na čele s kardinálom Petrom Ciriacom (neskorší pápež Ján XXIII., od marca 1963) sa v novembri 1963 dohodli na vypracovaní nového kódexu až po skončení koncilu. Teologickým východiskom pre nový kódex sa stali koncilové dokumenty. Mali sa pripraviť dva kódexy - jeden platný pre západné kresťanstvo a druhý platný pre východné cirkvi. Synoda biskupov roku 1967 odobrila a schválila zásady pre vypracovanie novej zbierky. CIC 1983 bol vyhlásený dňa 25.1.1983 a po desiatich mesiacoch (*vacatio legis*) nadobudol nový kódex účinnosť dňa 27.11.1983. Pápežská komisia pre interpretáciu kódexových textov bola vymenovaná pápežom Jánom Pavlom II. v *motu proprio* „*Recognitio iuris canonici*“. Komisia pre obnovu Kódexu roku 1967 za pápeža Pavla VI. prijala desať princípov, podľa ktorých mala byť revízia starého kódexu uskutočnená. Princípy vychádzajú z jednotlivých uznesení II. vatikánskeho koncilu.

1. Nový Kódex mal mať zásadne právny charakter (nie zbierka liturgických predpisov, etických noriem) podľa zásady "Ubi societas, ibi ius". Ustanovenia kódexu majú presne definovať a chrániť práva a povinnosti všetkých veriacich. Forum externum a forum internum mali byť usporiadané tak aby medzi nimi nebola kolízia (podľa starého kódexu 1917 sa svedomie stotožňovalo s forum internum). Nová zbierka rozlišuje svedomie človeka - chápe sa ako najvnútornejší priestor, vzťahu medzi Bohom a človekom. Forum internum sa týka vonkajších záležitostí, ktoré sú buď veľmi ťažko, alebo sa vôbec nedajú dokázať podľa práva. Forum externum sa vzťahuje na skutočnosti, ktoré boli verejne známe a preukázateľné vykonanými dôkazmi v súlade s kanonickým právom.³⁰

²⁹ Codex iuris canonici z roku 1983.

³⁰ Pozri bližšie Vrana, V.: Dejiny cirkevného práva Košice: UPJŠ PRF 2011, s. 139 - 141

2. Zachovať súlad medzi forum externum a forum internum (konštituované boli akoby dva svety vonkajší a vnútorný, tieto mali byť v oblasti kanonického trestného práva vhodne koordinované).³¹

3. Prioritou kódexu mala byť nie len spravodlivosť, ale aj ľudskosť, miernosť (epikia). Miernosť a ľudskosť by mali "obrusovať" ostré hrany práva a korigovať uplatnenie spravodlivosti v konkrétnej situácii.

4. Poskytnutie dišpenzu nie je popretím alebo zrušením zákona. Umožní v odôvodnených prípadoch poskytnúť výnimku spod účinnosti konkrétneho zákona príslušnej cirkevnej autority. V praxi ide o situácie kedy by použitie zákona nesmerovalo k dobru jednotlivca ale proti nemu. Udeľuje ho pápež prípadne diecézny biskup.

5. V kódexe sa má uplatňovať zásada subsidiarity (t.j. ak o niečom môže rozhodnúť nižšia cirkevná autorita, nemá rozhodnúť vyššia autorita. Má sa tak predchádzať zavádzaniu nadbytočných všeobecných cirkevných zákonov a má sa rešpektovať autonómia partikulárnych cirkví, čiže posilnenie právneho postavenia diecézneho biskupa).

6. Kódex má rešpektovať ľudskú a kresťanskú dôstojnosť.

7. Kódex má ustanoviť súdy a procesné postupy na ochranu veriacich.

8. Pri riadení cirkvi sa má vziať do úvahy personálny princíp. Má spájať ľudí na základe vzťahov.³² Každý laik podlieha príslušnému miestnemu ordinárovi na teritoriálnom princípe, územný princíp je najbežnejším kritériom stanovenia príslušnej jurisdikcie.

9. Ustanovenia trestného práva majú byť minimalizované. Minimalizovať sa majú najmä tresty „*latae sententiae*“ a aplikovať iba treba len v nevyhnutných situáciách.³³

10. Nová zbierka zákonov má byť systematickejšia, metodicky usporiadaná.

³¹ Pozri bližšie napríklad kánon 130. KÓDEX KÁNONICKÉHO PRÁVA. Lat. – slov. vydanie. Pre KBS vydal. Spolok sv. Vojtecha, Bratislava 1996. s.45

³² Pozri bližšie napríklad kánon 518 o farnosti. Alebo aj uplatnenie tohto princípu pri vzniku Vojenského ordinariátu Katolíckej cirkvi, existujúci na Slovensku od roku 2003, vychádzajúc zo Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou podpísanou vo Vatikáne 24. novembra 2000 a zmluvy Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v Ozbroyených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky zo dňa 22.8. 2003. Ods. 2. „Ordinariát bude podľa kanonického práva a podľa Apoštolskej konštitúcie *Spirituali militum curae* postavený na úroveň diecézy a bude zároveň osobitnou inštitúciou v štruktúrach ozbrojených síl a ozbrojených zborov. Ordinariát bude mať právnu subjektivitu kanonickú. Ordinariát bude právnickou osobou podľa právnych predpisov Slovenskej republiky.“

³³ Pozri bližšie kán. 1364-1398.

Kódex kánonického práva bol promulgovaný apoštolskou konštitúciou pápeža Jána Pavla II. *Sacrae disciplinae leges* dňa 25.1.1983³⁴ a účinný po takmer ročnej legisvkancii 27.11.1983.³⁵ Kódex pozostáva z 1752 kánonov v siedmych knihách. Tie sú členené na tituly, hlavy, články a kánony, paragrafy. (I. kniha: De normis generalibus, kánon 1-203. II. kniha: De populo Dei, kánon 204-746. III. kniha: De ecclesiae munere docendi, kánon 747-833. IV. kniha: De ecclesiae munere sanctificandi, kánon 834-1253. V. kniha: De bonis ecclesiae temporalibus, kánon 1255-1310. VI. kniha De sanctionibus in ecclesiae, kánon 1311-1399. VII. kniha: De processibus, kánon 1400-1752.)

Kódex kánonov východných cirkví (CCEO)³⁶

Je to súhrn zákonov, ktorými kánony cirkevnej disciplíny spoločné katolíckym cirkvám sú po prvý krát spoločne zhromaždené a vyhlásené najvyšším zákonodarcom cirkvi po šesťdesiat ročnom úsilí. Prvá komisia zriadená pápežom Piom XI. začala na tomto diele pracovať v roku 1929³⁷. Kodifikačná činnosť zodpovedala direktívam koncilového dokumentu - dekrétu O katolíckych východných cirkvách „*Orientalium Ecclesiarum*“ z roku 1964, ktorým nariadil, aby si východné cirkvi podržali svoje dedičstvo najmä ak ide o oblasť liturgie a disciplíny. Je členený na tituly. resp. state. Obsahuje 1546 kánonov. Kódex je spracovaný v duchu subsidiarity a zaväzuje všetkých dvadsať jeden východných cirkví sui iuris, avšak len v zásadných disciplinárnych otázkach. Ponecháva veľký priestor partikulárnemu zákonodarstvu jednotlivých cirkví pod správou patriarchov.

Promulgačná konštitúcia „*Sacri canones*“ pápeža sv. Jána Pavla II. vydaná 18. 10. 1990 s účinnosťou od 1.10.1991 uviedla do života spoločný kódex pre katolíkov východného obradu.

Popri kódexových normách existujú aj tzv. **mimokódexové normy** – inštrukcie, alebo dekréty. Sú to záväzné dokumenty, ktoré boli prijaté po vyhlásení CIC 1983 a zaoberajú niektorou oblasťou práva a dopĺňajú ju, aktualizujú s ohľadom na požiadavku súčasnosti. Ak príklad spomenieme motu proprio pápeža Františka, ktoré zverejnil pod názvami „*Mitis Iudex Dominus Iesus*“ a „*Mitis et misericors Iesus*“ platné od 8.12.2015. Ide o dokumenty, ktoré sa týkajú reformy kánonického procesu pre kauzy vyhlásenia manželskej nulity v Kódexe

³⁴ Pápež sv. Ján Pavol II. ho metaforicky nazval „posledným koncilovým dokumentom“.

³⁵ Tento termín bol vyslovene uložený v promulgačnom dokumente. Dovtedy platili normy CIC 1917.

³⁶ Codex canonum Ecclesiarum orientalium

³⁷ Dokument *Sacri canones*. In: HRDINA, A.: Prameny ke studiu kánonického práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 149

kánonického práva a v Kódexe kánonov Východných cirkví, čiže dopĺňa normy manželského práva v kódexoch západnej cirkvi aj východných cirkví.

Proces manželskej nulity sa doposiaľ riadil Kódexom kánonického práva pápeža sv. Jána Pavla II. z roku 1983 a inštrukciou Dignitas Connubii z 25.1.2005. „Inštrukcia zaviedla niektoré spresnenia do procesu manželskej nulity. Podľa niektorých biskupov a odborníkov na procesné kánonické právo bol tento proces veľmi náročný a niekedy aj dosť zdĺhavý. ... Preto pápež František už v auguste 2014 ustanovil osobitnú pápežskú komisiu pre revíziu procesu manželskej nulity.“³⁸

Záver

19. a 20. storočie bolo z pohľadu filozofie a sociológie búrlivým obdobím zmien a nových historických udalostí. Nové myšlienkové prúdy vnášali neistotu a zmätok do tradičnej kresťanskej vierouky. Pápež Pius IX. odsudzoval liberalizmus a modernizmus, zaujal v politike konzervatívne postoje a zvolal I. vatikánsky koncil. Kánonické právo si už veľmi dlho pýtalo reformu, ktorá konečne prišla po dlhodobých kodifikačných prácach. Najmä I. Vatikánsky koncil a v neposlednom rade aj II. Vatikánsky koncil boli formujúcimi bodmi, ktoré nasmerovali ráz a charakter zákonníkov.

„S odstupom času môžeme konštatovať, že tento zákonník (CIC 1917) priniesol do Cirkvi hlbokú zmenu a že jeho vedeckosť a právnická hodnota sú ešte doposiaľ všeobecne uznávané. Obsahoval stručné, jasné a v logickom poriadku usporiadané všeobecne koncipované praktické a abstraktné právne normy.“³⁹ Dňa 25. januára 1959 oznámil pápež Ján XXIII. úmysel zvolať všeobecný koncil a pripraviť nový kódex kánonického práva. Tento nový kódex sa začal konkrétne pripravovať po ukončení Druhého vatikánskeho koncilu a bol vyhlásený 25. januára 1983. II. Vatikánsky koncil priniesol obnovu vnútorného cirkevného života, začiatok ekumenického dialógu a dôležitú a očakávanú rekodifikáciu CIC 1917. „V postoji štátu voči cirkvi bolo zdôraznené, že obe spoločnosti sú vo svojich

³⁸ Zjednodušuje pápež cirkevné rozvody? Hovoríme s prof. Jánom Dudom. Dostupné na internete: www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20150909036 [15.10.2018] Podrobnejšie o merite veci: V zásade ide o tri zmeny. Prvou je to, že po vydaní rozsudku nulity súdom prvej inštancie sa už nevyžaduje nevyhnutne druhé rozhodnutie nulity súdom druhej inštancie, ak sa ani jedna zo stránok, ani obhajca zväzku, proti rozsudku prvej inštancie neodvolá v časovej lehote 15 dní. Tak sa rozsudok stane vykonáateľným a stránky budú môcť uzavrieť manželstvo v kostole. Druhou zásadnou zmenou je už spomínaný skrátený proces pred diecéznym biskupom, ktorý by mal trvať jeden mesiac od dekrétu dosvedčenia sporu. Rozhodnutie tu bude vydávať diecézny biskup a proti jeho rozhodnutiu existuje možnosť apelácie na druhú inštanciu. Ak diecézny biskup nedospeje k rozhodnutiu o nulite, posunie prípad na riadne konanie na cirkevnom súde, kde bude platiť časová lehota jedného roka.

³⁹ VLADÁR, V.: Dejiny cirkevného práva. Praha: Leges, 2017. s. 504